

Lärarhandledning

3. Kroppen

Snacka om sex

Om programserien

Kroppar, känslor och relationer står i fokus när programledarna Clara Henry och Daniel Riley lär oss att snacka om sex. Personliga samtal om egna erfarenheter blandas med konkret information om kroppens funktioner och dess utveckling under puberteten. Programmen ger eleverna grundläggande kunskap om människans pubertet, sexualitet och reproduktion, men ställer dem även inför viktiga frågeställningar som rör identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar.

Programserien består av sex avsnitt som med lättsam ton och en stor portion igenkänning och humor ska inspirera både lärare och elever i arbetet inom sex och samlevnad. Serien genomsyras av ett inkluderande förhållningssätt – alla ungdomar ska känna att de duger och att de får vara som de är.

Programseriens avsnitt är 15 minuter långa:

1. *Puberteten*
2. *Kärlek och relationer*
3. *Kroppen*
4. *Sex och samlevnad*
5. *Könssjukdomar och skydd*
6. *Internet och relationer*

Koppling till styrdokumentet

SEX OCH SAMLEVNAD I ÄMNESÖVERGRIPANDE ARBETE

I grundskolans kursplaner för årskurs 4-6 ingår sex- och samlevnadsundervisning i flera ämnen, vilket gör att undervisningen lämpar sig bra för ämnesövergripande arbete. Att utgå från flera ämnen ger eleverna möjlighet att reflektera utifrån olika perspektiv – historiska, samhälls- och religionsvetenskapliga såväl som natur-, litteratur- och språkvetenskapliga. Undervisningen kan alltså ge elever flera infallsvinklar inom sådant som rör sexualitet, relationer och jämställdhet.

LGR11, REKTORNS ANSVAR

Undervisningen ska i olika ämnen integrera ämnesövergripande kunskapsområden, som till exempel jämställdhet och sex och samlevnad. Undervisningen ska också i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.

Koppling till centralt innehåll i olika ämnen:

BIOLOGI

- (...) Några vanliga sjukdomar och hur de kan förebyggas och behandlas.
- Människans organsystem. Organens namn, utseende, placering, funktion och samverkan.
- Människans pubertet, sexualitet och reproduktion samt frågor om identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar.

SAMHÄLLSKUNSKAP

- Familjen och olika samlevnadsformer. Sexualitet, könsroller och jämställdhet.
- Sociala skyddsnet för barn i olika livssituationer, i skolan och i samhället.
- Informationsspridning, reklam och opinionsbildning i olika medier. Hur sexualitet och könsroller framställs i medier och populärkultur.
- De mänskliga rättigheterna, deras innebörd och betydelse, inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen.

RELIGION

- Vardagliga moraliska frågor som rör flickors och pojkars identiteter och roller, jämställdhet, sexualitet, sexuell läggning samt utanförskap och kränkning.

IDROTT OCH HÄLSA

- Ord och begrepp för och samtal om upplevelser av olika fysiska aktiviteter och träningsformer, levnadsvanor, kroppsuppfattning och självbild.

SVENSKA

- Ord, symboler och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.

Att vara ung idag

Många unga får sin information om sex och relationer från nätet och från tv-serier, vilket kan ge en onyanserad eller direkt felaktig bild av vad som är normalt och vad som förväntas av dem i en relation. Sexualundervisningen är därför betydelsefull för att ge balans och kunskap. Klassrummet kan skapa utrymme för elevernas diskussioner om känslor, relationer och sexualitet. I det arbetet och samtalet finns du som lärare där som vuxenstöd, diskussionsledare och bollplank. I samtalet övar eleverna på att reflektera, vilket är en central del av lärande och motivation. Skolinspektionens rapport *Sex- och samlevnadsundervisning* från 2018 visar bland annat vad eleverna själva vill ha mer av i sin sex- och samlevnadsundervisning: diskussioner och samtal om relationer.

Att tänka på

Det är ingen hemlighet att alla barn är olika. I klassrummet kan du ha elever som är nyfikna och redan vet mycket om ämnet, elever som inte alls är intresserade och allt däremellan. Eleverna kommer in i puberteten vid olika tidpunkter och har olika referensramar. För att undervisningen ska kännas meningsfull behöver den utgå från elevernas vardag och kopplas till relevanta sammanhang. Då är det viktigt att vuxnas attityder, normer och värderingar inte är styrande.

Programserien utgår inte från ett heteronormativt perspektiv, även undervisningen kan anpassas så att den passar olika sexuella läggningar och könsidentiteter.

Innehållet i avsnitten är ibland naket och lite utmanande, vilket kan väcka reaktioner hos eleverna. Förbered gärna tittandet genom att själv titta på avsnitten före eleverna. Lärarhandledningens arbetsförslag är lätta att anpassa och omformulera efter vad som passar just din elevgrupp.

Om arbetet före och efter programmen

Förbered gärna tittandet genom att låta varje elev skriva en fråga som hen undrar över inom ämnet som tas upp i avsnittet. Be eleverna spara sina frågor. Återkom till dem när arbetet med avsnittet börjar närma sig sitt slut. Har alla elever fått svar på sina frågor? Obesvarade frågor kan sparas i en frågelåda.

I lärarhandledningen finns frågor att samtala om till alla avsnitt. Ämnet kan dock vara ovant, eller direkt obekvämt, för vissa elever att prata om då alla har olika utgångspunkter. Se gärna programmens innehåll som ett underlag för diskussion och samtal genom att till exempel lyfta det som någon säger eller gör i programmen. Att utgå från personerna i programmen är en bra ingång istället för att eleverna själva ska delge sina egna tankar och erfarenheter.

Förförståelse är centralt för att kunna skapa goda samtal. I lärarhandledningen finns därför förslag på frågor *inför* tittandet för att skapa förförståelse och väcka intresse. Det finns också förslag på frågor *efter* tittandet för att fortsätta samtalet.

Ett sätt att träna på att samtala är genom EPA-strategins (enskilt-par-alla) tydliga ramar som uppmuntrar till delaktighet. Först arbetar/funderar eleven själv, sedan samtalar man i par och därefter alla tillsammans. Om en grupp har svårt att diskutera kan det vara lämpligt att ha en samtalsledare, en elev eller en vuxen, som ansvarar för att samtalet kommer igång och flyter på. Men samtalsledaren behöver också vara uppmärksam på att det här är ett ämne som en del personer kan ha svårt att prata om.

När det gäller arbetsform för samtalen alternera gärna mellan att arbeta enskilt, i mindre grupp eller i storgrupp. En viss typ av frågor kan vara lämpliga i mindre grupp och andra kan passa i större grupp. Du som pedagog känner dina elever bäst och anpassar indelning och undervisningen utifrån det. Genom att lyfta frågorna i helklass, efter att först ha diskuterat i mindre grupper, får eleverna möjlighet att berätta för fler vad de har kommit fram till. I vissa elevgrupper vill många delge sina tankar, i andra grupper är det tystare. Oavsett så är en tankeverksamhet igångsatt hos eleverna.

Grupper som har svårt för samtal och diskussioner kan föredra avdramatiserande rollspel. Rollspelet kan vara en bra ingång när man diskuterar känsliga ämnen. Eleverna agerar fortfarande samtalsdeltagare men i förklädd form, som till exempel experter och frågvisa personer.

Avsnitt 3 Kroppen

HANDLING

Detta avsnitt handlar om kroppen. Om hur olika men ändå lika vi är, om snoppen och snippan och dess funktioner, och om att det inte är kroppen som avgör om du är tjej eller kille – det är du själv som bestämmer det. Programledaren Daniel Riley möter influencern och youtubern Viktoria Harrysson som är transsexuell och alltid har vetat att hon fötts i fel kropp.

Socialstyrelsen har samlat länkar och information om transsexualitet och könsdysfori på sin hemsida. Forskning pågår hela tiden och det är viktigt att vara uppdaterad för att kunna bemöta alla typer av frågor som kan uppstå i klassrummet.

CENTRALA BEGREPP

snippa, klitoris, snopp, spermier, mens, livmoder, slemhinna, menscykel, ägglossning, transsexuell, könskorrigering operation, BUP, könsidentitet

Före tittandet

Låt eleverna skriva varsin fråga som de har om könsidentitet. Be dem spara sin fråga. Återkoppla till eventuella obesvarade frågor senare under arbetet.

FRÅGOR ATT SAMTALA OM:

1. Vad kallar eleverna det manliga och det kvinnliga könsorganet? Skriv upp alla ord som eleverna nämner. Diskutera vilka ord som de tycker att man ska använda och vilka som inte ska användas.
2. Vad har snoppen och snippan för funktioner?
3. I avsnittet kommer vi att träffa på Viktoria Harrysson som är transsexuell. Fråga eleverna vad de vet om transsexualitet.

Efter tittandet

FRÅGOR FRÅN AVSNITTET ATT DISKUTERA:

1. Hur fungerar det när en kille får stånd?
2. Vilken funktion har pungen?
3. Vilken funktion har klitoris?
4. Vad är sperma?
5. Vilken är anledningen till att tjejer får mens? Vad är en menscykel?
6. Vad är flytningar?
7. Ungefär hur mycket blöder tjejer varje månad?
8. Vilka olika sorters mensskydd finns det?
9. Vilka skillnader finns i hur vi pratar om killars och tjejers kön?

FLER FRÅGOR ATT SAMTALA OM (VARAV SOMLIGA KÖNSSPECIFIKA):

1. Hur tänker tjejer kring att få mens? Hur får man den information man behöver kring mens och mensskydd?
2. Känner ni till snippans delar och funktioner? Vad lärde ni er som var nytt i avsnittet?
3. Kommer ni på lika många ord för det kvinnliga och det manliga könsorganet? Finns det några skillnader i hur många ord som finns? Varför tror ni i så fall att det är så?
4. Viktoria i avsnittet är öppen med att hon är transsexuell. Andra personer kan tycka att det är svårt att berätta att man känner som Viktoria. Varför kan det vara svårt?
5. Hur hittar man den information man behöver kring kroppens utveckling? Var får man svar på sina frågor?
6. Finns det skillnader för hur det känns för en kille och en tjej att komma i puberteten? Motivera.

SERIETECKNANDE

Låt eleverna prata om skojiga och tokiga saker som kan hända på grund av puberteten. Be dem illustrera dessa händelser i serieform genom att skriva och rita om något som kan vara lite pinsamt i vardagen. Det kan till exempel handla om att få stånd på fel ställe eller att mensen kommer när man minst anar det.

Stöd till eleverna

Hit kan ungdomar vända sig i frågor om mående, problem och funderingar:

- skolsköterska
- kurator
- ungdomsmottagningen
- sjukvården
- BRIS

TIPS PÅ PROGRAM ATT TITTA ELLER LYSSNA PÅ FÖR LÄRARE

- UR – Lärlabbet, fortbildningsprogram:
 - *Sex och samlevnad* – Hela skolans ansvar
 - *Sex och samlevnad* – Religion och kulturskillnader
 - *Sex och samlevnad* – Normer och hbtq
 - *Övergrepp, trakasserier och samtycke*
 - *Sex på nätet* – Porr, kränkningar och källkritik
 - *Sex och samlevnad* för lågstadiet
 - *Sex och samlevnad* i särskolan
 - *Sex och samlevnad* – Elevinflytande
 - *Sex och samlevnad* – Relationer
- RFSU, material för undervisning

LÄSTIPS

- *Världens viktigaste bok* – 9-12 år, Nathalie Simonsson
- *Viktigast av allt: om kroppen, känslor och sex* – 12-15 år, Nathalie Simonsson
- *Ta det som en man – unga vuxna*, Hampus Nessvold
- *Älskade förbannade tonåring – föräldrar*, Birgitta Kimber
- Socialstyrelsen har samlat länkar och information om bland annat transsexualitet och könsdysfori på sin hemsida: www.socialstyrelsen.se